

2011. OKTÓBER 22. SZOMBAT

JEREMIÁS PRÓFÉTA KÖNYVE 40

HAMAR ZOLTÁN

Jeremiás Gedaljá helytartónál

^{40,1}Igy következett be az, amit Jeremiásnak mondott az Úr, miután Nebuzaradán testőrparancsnok szabadon bocsátotta Rámában. Mert elfogatásakor őt is láncra verték a többi jeruzsálemi és júdai fogoly között, akiket fogságba vittek Babilóniába. ^{40,2}A testőrparancsnok kivette közülük Jeremiást, és ezt mondta neki: Az Úr, a te Istened kijelentette, hogy milyen veszedelem éri ezt a helyet. ^{40,3}Beteljesítette, véghezvitte az Úr, amit kijelentett. Mert vétkeztetek az Úr ellen, és nem hallgattatok a szavára, ezért történt ez veletek. ^{40,4}Én tehát még ma leveszem a kezetről a láncot. Ha úgy látod jónak, hogy Babilóniába jöjj velem, akkor jöjj, és nekem gondom lesz rád. Ha pedig nem látod jónak, hogy velem jöjj Babilóniába, akkor maradj! Nézd, előtted van az egész ország, mehetsz, ahová jónak és helyesnek látod! ^{40,5}De később már nem lehet visszatérni. Menj Gedaljához, Ahikám fiához, Sáfán unokájához, akit Babilónia királya Júda városainak a helytartójává tett. Lakj vele a nép között, vagy menj akárhová, ahova helyesnek látod! A testőrparancsnok élelmet és ajándékot adott neki, és elbocsátotta. ^{40,6}Jeremiás pedig elment Gedaljához, Ahikám fiához Micpába, és ott lakott vele az országban maradt nép között

Gedaljá összegyűjti a júdaiakat

^{40,7}Meghallották a szétszóródott haderő vezérei embereikkel együtt, hogy Babilónia királya Gedalját, Ahikám fiát tette helytartóvá az országban, és rábízta a férfiakat, az asszonyokat és a gyermekeket, az ország nincstelenjeit, akiket nem vittek fogságba Babilóniába. ^{40,8}Elementek Gedaljához Micpába, mégpedig Jismáél, Netanjá fia, Jóhánán és Jónátán, Káréah fiai, Szerájá, Tanhumet fia és a netófái Éfaj fiai meg Jaazanjá, Maakáti fia, embereikkel együtt. ^{40,9}Gedaljá, Ahikám fia, Sáfán unokája pedig esküvel biztatta őket és embereiket: Ne féljetez attól, hogy a káldeusokat kell szolgálni! Telepedjetez le az országban, szolgáljátok Babilónia királyát, és jó dolgotok lesz! ^{40,10}Én itt fogok lakni Micpában, hogy szolgálhatukra álljak a káldeusoknak, akik eljönnek hozzánk. Ti pedig gyűjtsétez be a bort, a gyümölcsöt és az olajat, és tegyétez el edényekbe. Lakjatez a városokban, amelyeket birtokba vehettez! ^{40,11}Meghallották a móábiaknál, az ammóniaknál, az edómiaknál és a többi országban élő júdaiak is, hogy Babilónia királya otthon hagyta a júdaiak maradékát, és hogy Gedalját, Ahikám fiát, Sáfán unokáját tette helytartójukká. ^{40,12}Visszatértez tehát a júdaiak mindenholnan, ahová szétszóródtak; megjötték Júda földjére Gedaljához Micpába. Igen sok bort és gyümölcsöt gyűjtöttez be. ^{40,13}Jóhánán, Káréah fia és a szétszóródott haderő vezérei mindnyájan elementek Gedaljához Micpába, ^{40,14}és ezt mondták neki: Nem tudod, hogy Baalisz ammóni király elküldte Jismáélt, Netanjá fiát, hogy megöljön téged? De Gedaljá, Ahikám fia nem hitt nekik. ^{40,15}Jóhánán, Káréah fia pedig titokban ezt mondta Gedaljának Micpában: Majd én elmegyek, és megölöm Jismáélt, Netanjá fiát úgy, hogy senki sem fogja megtudni. Miért ölné meg ő téged? Hiszen akkor szétszóródnának mindazok a júdaiak, akik hozzád gyűltez, és Júdának még a maradéka is elpusztulna. ^{40,16}De Gedaljá, Ahikám fia így válaszolt Jóhánánnak, Káréah fiának: Ne tedd azt, hazugságot beszélsz Jismáélról!

Amit a textusról tudni kell:

- exegetikai megjegyzések
- teológiai összefüggések feltárása

A 40,1 a 40–44. fejezet bevezetőjét képezi; az említett fejezetek Jeremiás történetét beszélik el Jeruzsálem bukását követően. Néhány kutató elveti 40,7–41,18-at, mivel nem említik a prófétát, vagy legalábbis nem Báruktól származónak tartják, aki szerintük

Jeremiás életét csak Jeruzsálem elestéig írta meg (vö. 1,3); viszont a szakasz felvázolja azt a történelmi hát-

teret, amely érthetővé teszi Jeremiás Egyiptomba vitelének okait. A fejezetekben sok adat van a Jeruzsálem pusztulását követő időszakról, és e részek megvilágítják a 2Kir 25,22–26-ban olvasható beszámolót ezekről az eseményekről (2Kir 25,23k-t 40,7–10 fejt ki, 2Kir 25,25k-t pedig 41,1–2.16–18). A pontos beszámoló szemtanút feltételez, leginkább Bárúk jöhet szóba.

Jeremiás Micpában (40,1–6)

Nebuzaradán egy hónappal Jeruzsálem eleste után érkezett (2Kir 25,8); az volt a feladata, hogy felégesse a várost és előkészítse a fogságba induló karavánokat. Sőt Nebukadneccartól parancsot kapott, hogy ember ségesen bánjon a prófétával és engedje, hogy sorsa fölött döntsön (39,11k). A babiloni király valószínűleg értesült a hozzá átszökött júdaiaktól, hogy a próféta a meghódolást sürgette. Elképzelhető, hogy Jeruzsálem megadása után egyszer már szabadon bocsátották a prófétát (39,11–14), de újra – bizonyára tévedésből a nagy zűrzavarban – került ismét a foglyok csoportjába. Valószínűbbnek tűnik azonban, hogy Jeremiás fogságba vetéshez hasonlóan (37,11–16 és 38,1–6) a szabadulásáról is két parallel történet számol be.

2–3. vers

Bárúk a babiloni parancsnok szájába adja saját összefoglalását Jeremiás igehirdetéséről, bár a győztes keleti uralkodók politikai propagandájukban szívesen hivatkoztak arra, hogy a legyőzött nép isten segítette őket győzelemhez (pl. az asszír kincstárnok Jeruzsálem falai alatt 701-ben, vö. 2Kir 18,25, vagy Kürosz Babilon elfoglalása kapcsán.)

5. vers

Gedaljá: Ez a nemes lelkű ember olyan családból származott, amely határozottan támogatta mind Jósias reformját, mind a prófétát (vö. 26,24). Aktuális politikai kérdésekben hasonlóan gondolkozott Jeremiáshoz (40,9, 42,11). A babilóniaiak minden bizonnyal tudták, hogy ellenezte Cidkijjá politikáját. Egy Lákisban talált pecséten, amely a VI. sz. elejéről származik, ez a felirat olvasható: „Gedaljáé, a ház fölött”, azaz főelőjáró vagy főfelügyelő. Ha a pecsét az övé volt, ez azt jelenti, hogy Cidkijjá kormányában magas tisztet töltött be, ahogy apja, Ahikám Jósias és Jójakim idejében (2Kir 22,12, 14) és valószínűleg nagyapja, Sáfán is írnoként Jósias udvarában (2Kir 22,3kk). Jeremiás szívesen csatlakozik Gedaljához, akinek a családja részéről már korábban annyi jóindulatot és támogatást tapasztalt (lásd 36,10, 25). Jeremiásnak a szülőföldjén maradása egyértelműen bizonyítja, hogy alaptalan volt az ellene emelt hazaárulás vádja (38,4).

6. vers

Micpát rendszerint Tell en-Nasbeh-vel szokták azonosítani, Jeruzsálemtől északra mintegy 13 km-re. Valamikor jelentős politikai és vallási központ volt (Bír 20,1–3; 1Sám 7,5–14, 10,17).

A micpai telepések (40,7–12)

Gedaljá megpróbálta megszervezni a túlélők kis kolóniáját; jövőjük a Babilonnak való meghódolástól függött. Noha Júda már csak babiloni tartomány volt, megtarthatta önazonosságát; idegenek nem telepedtek be, saját kormányzójuk volt, nem úgy, mint az északi ország rész esetében 721-ben (2Kir 17,24kk).

8. vers

Tell en-Nasbehben találtak egy sírban egy pecsétet, melyen az állt, „Jaazanjáé, a király szolgájáé”. Ez a királyi tisztségviselő azonos lehet Jaazanjával, Maakáti fiával (vö. 2Kir 25,23), de elég gyakori név lehetett (vö. 35,3, Ez 8,11; 11,1, első lákisi levél 2. és 3. sorával).

9. vers

Gedaljá igyekezett békét teremteni és leszerelni a fegyveres ellenállást és maga köré gyűjteni a nemzet megmaradt vezető rétegét. Gedaljá megesküdött a Babilon ellenes küzdelem egykori harcosainak, hogy nem lesz bántódásuk, a szétszóródott haderő vezetői pedig valószínűleg cserébe elismerték Gedaljá fennhatóságát. Életfontosságú volt, hogy őt saját népe elismerje törvényes vezetőjének, aki a javuk keresi, s képviseli érdekeiket a babilóniaiak előtt.

10–12. vers

Júda babiloni megszállásának másfél éve alatt sokan lemenekültek otthonaikból a szomszédos országokba (Moáb, Edom, Ammon földjére). Mikor Gedaljának sikerült rendet teremteni, visszatértek otthonaikba, ezzel kifejezve bizalmukat a kormányzóban és a biztonság megszilárdulásában. Az élet kezdett visszatérni a normális mederbe. A babilóniai támadók nem pusztították el az országot és a termést (éles ellentétben az asszírok 701-es hadjáratával, l. Ézs 1,7–9), amely különösen jónak bizonyult. A remény szele érintette meg az eltiport országot.

Gedaljá meggyilkolása (40,13–41,3)

Milyen szép befejezése lenne Jeremiás életének, ha Jeruzsálem ostromának borzalmait, a kegyetlen üldözéseket túlélve hátralévő életét békében élhette volna le. De Isten szolgája életének nincs ilyen happy endje. A súlyos ítélet bekövetkezte után Gedaljá kinevezésével felcsillant a remény, ami azonban talán pár hónap elteltével elillant a kollaboránsnak és trónbitorlónak tekintett kormányzó alattomos meggyilkolásával.

Feltűnő, hogy ezekben az elbeszélésekben nem említik meg a prófétát. Nem tudjuk mit csinált Gedaljá kormányzósága idején, szólt-e az ÚR nevében, egyáltalán Micpában volt-e, bár valószínűleg igen. Bár Jeremiás szemlélője volt az eseményeknek, nem aktív szereplője, az ő élete számára is döntő fontosságú és tragikus események zajlottak le, s bizonyára azért mondja el ezeket Jeremiás életrajzírója: összetört minden reménye, hogy szülőföldjén fejezti be életét békében, ahol az ÚR ígéretének megfelelően a viszonyok visszaállnak megszokott kerékvágásukba (32,1–15), s ő is élvezheti a nagybátyja fiától, Hanaméltól vásárolt anatóli föld édes gyümölcseit. Ehelyett messzi földön élte le életét, ahonnan nem térhetett vissza, s továbbra is meg kellett ízlelnie az ÚR általa közvetített igéje elutasításából származó keserűséget.

13–16. v. Ez az egyetlen forrásunk az összeesküvésről; az ammonita király, Baalisz úgy szerepel, mint a főbujtogató. 594–593-ban a transzjordániai király megpróbálta rávenni Cidkijját, hogy kapcsolódjon be a nyugati államok koalíciójába, amely le akarta rázni a babiloni uralmat (vö. 27,3), s egyik kiváltója volt Jeruzsálem pusztulásába torkolló eseményeknek is (vö. Ez 21,23–37). Cidkijjá is bizonyára hozzá igyekezett menekülni, mikor a babilóniaiak elfogták (39,4k). Tehát biztos, hogy Baalisznak nem tetszett Gedaljá vezető szerepe, s nem szívesen látta, hogy a szomszédos ország kezd összeszedni magát, talán a zűrzavarban és Júda gyengeségét területi igényeinek kielégítésére is fel akarta használni. Nem olyan régen (1985) felfedezték az ammonita király teljes nevét (Ba'aljisa' „Baál a szabadulás”) egy Kr. e. 600 körüli pecsétlenyoma-

ton. A tény, hogy Gedaljá nem akart hinni az ellene szőtt cselnek, szintén nemes jelleméről tanúskodik. Jóhanán szavai pedig arról, hogy tisztában voltak azzal, hogy a kis provincia jólétéhez elengedhetetlen Gedaljá személye; Jóhanán politikai éleslátással pontosan előrelátta a későbbi eseményeket.

Lectio: Jer 40,7–16

Textus: Jer 40,10b

Beteljesedett Isten kemény ítélete, amit prófétáján keresztül már majdnem 40 éve egyfolytában hirdettetett anélkül, hogy halló fülekre talált volna a figyelmeztetés. Konokul nem akarták a kortársak meghallani a fenyegetést, s nem törekedtek, hogy megjobbítsák útjaikat. Most beláthatták, hogy Istennel nem lehet ujjat húzni. Büntető szava beteljesedett. Nagyot csattant a nép hátán Isten ostora. Ez a nép azonban nem szűnt meg Isten saját, szeretett népe lenni. Meg kellett ízlelniük a jogos ítélet keserűségét, de fiaik maradtak. Az ÚR még a félelmetes, szigorú ítélet közepette sem feledkezik meg kegyelméről. Olyan Izráel Istene mint az apa, akinek meg kell fenytítenie engedetlen gyermekét, de miután odacsapott, együttérzően meg is simogatja a síró gyermekét. Nem a borzalmas ítéleté a végső szó, hanem az ÚR ítéletben is megmutakozó irgalmasságáé. Az ítélet nem önmagáért van, nem a haragvó Isten fékevesztett bosszúja, hanem fenytítés, aminek tanító célja van. Az ítélet nem a történet vége, hanem egy új történet kezdete. Ezért ez a különös kettősség, hogy Isten ítéletén átsüt a kegyelmessége. Ezt az igazságot fogalmazza meg a a Síralkak könyvének egy szakasza, mely közvetlenül Jeruzsálem eleste után keletkezhetett és pontosan erről a helyzetről szól: Sir 3,21–23.27–33. Miben nyilvánult meg ez az irgalmasság?

1. Rátermett vezető: Gedaljá

Vége a nép legfőbb politikai vezetője egy odavaló, politikailag józan, reálisan és távlatokban gondolkodó államférfi. Igaz, nem a dávidi dinasztiából való, ahogy Jeremiás előre megjövendölte e dinasztia bukását (22,30, 36,30), de olyan régen volt már Izráelnek igazi vezetője! Most olyan ember áll a nép élén, aki nem veti meg az ÚR igéjét, aki nem a maga hasznát keresi, hanem népe javán dolgozik. Nemeslelkű ember, aki nem hajlandó egy királyi származású emberről aljas szándékot feltételezni (16.v.), s nem akar a politikai pragmatizmus tisztátalanságába belemenni. Nem engedi, hogy politikai célszerűségből közvetlenül is vér tapadjon a kezéhez. Tudomásul véve a jelenlegi helyzetet, a babiloni megszállást, a politikai realitásoknak figyelembevételével, lehetőségeknek kihasználásával igyekszik békét teremteni. Cidkijjá nagy tévedése az volt, mikor rosszul mérte fel az erőviszonyokat, s fellázadt a még mindig erős Babilon ellen. Gedaljá tudta, hogy most ilyen kalandor hőzöngésnek nincs itt az ideje; megvan természetesen a szabadságharc, a hősies ellenállás ideje is, de ez most még nem az a történeti helyzet. Most nincs mit tenni, ki kell békülni a pillanatnyi viszonyokkal, s e körülmények között is élni kell: a megmaradás, a túlélés van most napirenden, nem az értelmetlen ellenállás. Gedaljá biztatja az embereket azzal, hogy adott esetben a szolgálat is elfogadható lehet; ilyen nehéz élethelyzetet is el lehet fogadni. S a szolgálat sem feltétlenül negatív dolog, alázattal el lehet fogadni (vö. Sir 3:27–30). A külső és belső különbsége mutatkozik itt meg: nem kell hogy a külsőtől függjön a belső élet, attól még a nemzeti élet megmaradhat, működhet, hogy idegen megszállók alatt kell élni. Végre tehát egy igazi, bölcs, népe javát akaró vezető!

2. Helyreáll az élet: beköszönt a béke

Az ostrom másfél éve teljesen felforgatta a megszokott életet. Nagy törés következett be a nép életében: még ilyen masszív pusztulásnak nem volt részese sohasem ez a nép. Máskor is feldúlták ellenséges hadjáratok az országot, ostromolták már Jeruzsálemet, sőt be is vették, de az most más volt: le is rombolták a fővárost, sőt a legszentebb helyet is, a templomot, a politikai és gazdasági vezető réteget megölték, vagy fogságba vitték. A megszokott keretek széthullanak, mégis folytatódik az élet; a nagy felfordulás után azonban még sincs teljes megsemmisülés. Jer 39 beszámolóját röviden így foglalhatnánk össze: tájkép csata után, s nemcsak szó szerint, hanem átvitt értelemben is találó ez a megnevezés. Az hadjárat miatt sok szabadcsapat bujdosott még az országban, Izráel hadseregének megmaradt töredékei, akik valószínűleg gerillaháborút folytattak. Gedaljá leszereli őket, magához hívja őket. Vége a harcoknak, most építő kezekre van szükség. Fontos, hogy a nekik adott ígéretért cserébe (hogy ti. büntetlenek lesznek, 9.v.) Gedaljá eléri, hogy őt elismerjék törvényes vezetőjüknek, aki nem a babilóniaiak bábja, hanem ténylegesen népe javát kereső államférfi. Gedaljá nem Babilon érdekeinek elvtelen, feltétel nélküli kiszolgálója, hanem közvetítő a megszálló hatalom és népe között, mert a megszállók nem erőből politizálnak, hanem nekik is érdekük a meghódított területek és népek virágzása. A katonaság részéről megszületik a nemzeti összefogás és megbékélés: hajlandók kompromisszumra és – egy militáris metaforát anakronisztikusan használva – betemetni a lövészárkokat. Így konszolidálódik a politikai helyzet. De nemcsak a katonaság bevonásával kell a politikai élet helyreállítás munkálkodni, hanem a gazdasági életet is újra kell indítani a háború miatt a szomszédos országokba menekült nagyszámú civil hazahozatalával. Kell a munkaerő a betakarításhoz, és kellene a városlakók, hogy benépesítsék a településeket, hogy ne essenek áldozatul a szomszédos népek területi mohóságának (lásd pl. Edomot Abdiás könyve alapján). S a háborús menekültek is hazatérnek. A politikai és gazdasági élet kezd visszatérni régi medrébe. Felcsillan a remény.

3. Az életfeltételek javulnak

Hiába lett volna a legszorgalmasabb emberi erőlködés is, ha Isten kegyelme nem ajándékozta volna meg sikerrel az erőfeszítéseket. Az ostrom nyár végén ért véget, s abban az évben ősszel szokatlanul gazdag termés volt szőlőből, gyümölcsből és olajbogyóból. Még a háborús körülmények ellenére is, pedig az ostromállapot miatt, az elmenekült munkaerő miatt aligha volt, aki megmetssze a szőlőtőkét, kapálja a veteményeket, gyomláljon. Az ostromló babilóniaiak a 100 évvel korábbi asszír seregekkel ellentétben nem pusztították el a termést. Az ostrom alatti éhezés után volt mit enni a jeruzsálemieknek. Ebben a bő termésben különösképpen megmutatkozott Isten gondviselése. A helyzet konszolidálódik, élhető körülmények alakulnak ki. Azok is lakáshoz jutnak, akiknek eddig nem volt semmijük, ők is most földet kapnak (39,10); számukra paradox módon a katasztrófa az életminőség javulását jelentette. Isten figyelme kiterjed minden részletre, a mindennapi kenyeret megadja mindig a maga idejében.

Izráel népe tehát továbbra is Isten népe maradt. A nép hűtlenkedett, de Istene hű maradt, mert magát meg nem tagadhatja (2Tim 2.13). Az igazságos ítéletével nem elpusztítani akarja népét, hanem további céljai vannak vele: tanítani akarja arra, hogy milyen katasztrófális következményei vannak annak, ha az ígétet semmibe veszik. Ebből a hűségéből származik az a gondviselés, mely továbbsegíti továbbra is szeretett

népét. Bizony „ő megsebez, de be is kötöz, összezúz, de keze meg is gyógyít” (Jób 5,18, vö. Hós 6,1). Ez az a szent következtetés, aminek népe a létét köszönheti. Ítéletében is kegyelmes Úrnak bizonyul, mert végső szava népéhez a szeretet.